

УДК 336.22

JEL Classification: M41

КУДРІНА О. Ю.¹, БОЖКОВА В. В.²

РОЗВИТОК ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У НОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

DOI: 10.32620/cher.2021.3.05

Постановка проблеми: в сучасних умовах господарювання, коли в Україні відбуваються трансформаційні зміни, що пов'язані з викликами як глобального характеру (цифровізація, інформатизація, перехід до нового технологічного укладу тощо), так і з внутрішніми реформаційними чинниками (реформа публічного управління і адміністрування, економічна реформа та інші), особливо нагальними постають питання ресурсного забезпечення (фінансового, інформаційного, інтерфейсного, комунікаційного і т.п.) цих еволюційних перетворень. *Мета дослідження* – визначити чинники, що впливають на формування та розвиток податкового потенціалу вітчизняних промислових підприємств. *Предметом дослідження* є податковий потенціал промислових підприємств. *Методи, використані в дослідженні:* компаративно-декомпозиційний аналіз, систематизація і логічне узагальнення. *Гіпотеза дослідження:* припущено, що урахування впливу чинників, які з'являються у нових умовах господарювання, на податковий потенціал промислових підприємств сприятиме більш точній оцінці податкової бази платників податків і підвищенню ефективності бюджетування як на державному, так і на місцевому рівнях. *Виклад основного матеріалу.* За результатами аналізу дефініцій «податковий потенціал» і «бюджетний потенціал» виокремлено важливу особливість податкового потенціалу, що пов'язана з можливістю урахування не тільки бази оподаткування, а й резервів, які можуть бути використані у ситуації дефіциту бюджету, а також для вирівнювання диспропорцій у розвитку різних територій/регіонів. *Оригінальність та практична значимість дослідження.* Запропоновано розширити групи чинників, які впливають на формування і розвиток податкового потенціалу платників податків (аналізувати глобалізаційні, інформаційні, інтерфейсні фактори), що сприятиме більш точній оцінці податкової бази. *Висновки та перспективи подальших досліджень.* Результати дослідження можуть бути покладені в основу оптимізаційної моделі планування бюджетів різних рівнів, що забезпечить підвищення ефективності процесів бюджетування.

Ключові слова:

податковий потенціал, бюджетний потенціал, промислові підприємства, чинники, бюджет.

DEVELOPMENT OF TAX POTENTIAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES UNDER NEW MANAGEMENT CONDITIONS

Formulation of the problem., Statement of the problem: under present conditions of state management when in Ukraine are transformational changes associated with the forces of both global character (digitalization, informatization, transition to a new technological order, etc.), and with internal reforming factors (reform of public management and administration, economic reform, etc.), the resource support (financial, informational, interface, communication, etc.) Of these evolutions is particularly important) Of these evolutionary transformations. The goal of the research is to identify the factors that influence the formation and development of the tax potential of domestic industrial enterprises. The subject of research is the tax potential of industrial enterprises. Methods used in the research: comparative and

¹ **Кудріна Ольга Юріївна**, д-р економічних наук, професор кафедри бізнес-економіки та адміністрування, Сумський державний університет імені А. С. Макаренка, м. Суми, Україна.

Kudrina Olga, Doctor of Economic Sciences, Professor of Business Economics and Administration Department, Sumy State University named after A. Makarenko, Sumy, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-7364-1998

e-mail: fizmat@sspu.edu.ua

² **Божкова Вікторія Вікторівна**, д-р економічних наук, професор кафедри бізнес-економіки та адміністрування, Сумський державний університет імені А. С. Макаренка, м. Суми, Україна.

Bozhkova Victoria, Doctor of Economic Sciences, Professor of Business Economics and Administration Department, Sumy State University named after A. Makarenko, Sumy, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-1557-3819

e-mail: fizmat@sspu.edu.ua

decomposition analysis, systematization and logical generalization.

The hypothesis of the research: it is assumed that taking into account the influence of the factors that occur in the new conditions of state management, with the tax potential of industrial enterprises will contribute to a more accurate assessment of the tax base of taxpayers and improve the efficiency of budgeting at both the state and local levels. Layout of the main material. As a result of the analysis of definiticii "tax potential" and "budget potential" revealed an important feature of the tax potential, which is associated with the possibility of taking into account not only the tax base, and reserves, which can be used in a situation of budget deficit, as well as to reconcile disparities in the development of different territories/regions. Originality and practical relevance of the research. It is requested to expand groups of factors that affect the formation and development of the tax potential of taxpayers (to analyze the globalization, information, interface factors), which will contribute to a more accurate assessment of the tax base. Conclusions and prospects for further research. The results of the research can be put into the basis of optimizattion model of differentiation levels of budget planning, which will ensure increase the efficiency of budgeting processes.

Key words:

tax potential, budget potential, industrial enterprises, factors, budget.

РАЗВИТИЕ НАЛОГОВОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В НОВЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Постановка проблемы: в современных условиях хозяйствования, когда в Украине происходят трансформационные изменения, связанные с вызовами как глобального характера (цифровизация, информатизация, переход к новому технологическому укладу), так и с внутренними реформационными факторами (реформа публичного управления и администрирования, экономическая реформа и другие), особенно насущными становятся вопросы ресурсного обеспечения (финансового, информационного, интерфейсного, коммуникационного и т.п.) этих эволюционных преобразований. *Цель исследования* – определить факторы, влияющие на формирование и развитие налогового потенциала отечественных промышленных предприятий. *Предметом исследования* является налоговый потенциал промышленных предприятий. *Методы, использованные в исследовании:* компаративные-декомпозиционный анализ, систематизация и логическое обобщение. *Гипотеза исследования:* предположено, что учет влияния факторов, которые появляются в новых условиях хозяйствования, на налоговый потенциал промышленных предприятий будет способствовать более точной оценке налоговой базы налогоплательщиков и повышению эффективности бюджетирования как на государственном, так и на местном уровнях. *Изложение основного материала.* По результатам анализа дефиниций «налоговый потенциал» и «бюджетный потенциал» выделена важная особенность налогового потенциала, связанная с возможностью учета не только базы, но и резервов, которые могут быть использованы в ситуации дефицита бюджета, а также для выравнивание диспропорций в развитии различных территорий / регионов. *Оригинальность и практическая значимость исследования.* Предложено расширить группы факторов, влияющих на формирование и развитие налогового потенциала налогоплательщиков (анализировать глобализационные, информационные, интерфейсные факторы), что будет способствовать более точной оценке налоговой базы. *Выводы и перспективы дальнейших исследований.* Результаты исследования могут быть положены в основу оптимизационной модели планирования бюджетов разных уровней, обеспечит повышение эффективности процессов бюджетирования.

Ключевые слова:

налоговый потенциал, бюджетный потенциал, промышленные предприятия, факторы, бюджет.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання, коли в Україні відбуваються трансформаційні зміни, що пов'язані з викликами як глобального характеру (цифровізація, інформатизація, перехід до нового технологічного укладу тощо), так і з внутрішніми реформаційними чинниками (реформа публічного управління і адміністрування, економічна реформа та інші), особливо нагальними постають питання ресурсного забезпечення (фінансового, інформацій-

ного, інтерфейсного, комунікаційного і т.п.) цих еволюційних перетворень. В першу чергу актуалізуються проблеми прогнозування та планування наповнення бюджетів різних рівнів, які, в свою чергу, будуть спрямовані на стимулювання та соціально-економічних стійкий розвиток.

Відповідно до «Бюджетного кодексу України» (№ 2456-VI від 08.07.2010р.) під принципом збалансованого розвитку розуміють «надання державної підтримки території-

ям з урахуванням їх потенціалу» [1]. Отже, визначення потенціалу, у т.ч. податкового потенціалу є важливим завданням і з теоретичної, і з практичної позицій.

Податком (і збором) є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку/збору (ст. 6 «Податкового кодексу України») [2]. Таким чином, окреслення податкової бази, визначення інструментарію для її аналізу та оцінки, а також факторів, що чинять на неї безпосередній вплив у нових умовах господарювання є важливим завданням наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці широко досліджували концептуальні та методологічні основи формування й розвитку податкового потенціалу, зокрема, Сітшаєва Л. З. – економічну сутність категорії «податковий потенціал» [3]; Шеремет О. О. і Гордійчук Ю. О. [4] – податковий потенціал підприємств; Балацький Є.О. і Бойко А. О. [5], Іваницька М. П. [6] Лисяк Л. В. і Грабчук О. М. [7] – бюджетний потенціал міста; Крук О. М. [8], Борщ А. Г. і Долженко І. І. [9] – бюджетний потенціал територій; Міщенко Д. А. і Перетяцько А. В. [10], Пасенко В.М. [11], Ясенова І. Б. [12] – податковий потенціал регіону. Чинники, що впливають на формування та розвиток податкового потенціалу аналізували Варналій З. і Серебрянський Д. [13], Мельник М. [14] та інші. Але, проблема формування та розвитку податкового потенціалу промислових підприємств у нових умовах господарювання, на наш погляд, потребує подальших наукових досліджень.

Швидкоплинні чинники, які різноспрямовано впливають на формування та розвиток податкового потенціалу суб'єктів господарювання, необхідно постійно моніторити і враховувати при удосконаленні відповідної законодавчо-нормативної бази, прогнозуванні й плануванні бюджетів різних рівнів тощо. Отже, аналітика податкового потенціалу промислових підприємств у нових умовах господарювання, є актуальною і нагальною.

Мета статті. Визначити чинники, що впливають на формування та розвиток податкового потенціалу вітчизняних промислових підприємств. Для досягнення поставленої мети необхідно застосувати такі методи дослідження як компаративно-декомпозиційний аналіз, систематизація і логічне узагальнення, а також виконати комплекс таких завдань: 1)

систематизувати визначення понять «податковий потенціал» і «бюджетний потенціал» за характерними особливими ознаками; 2) критично проаналізувати та виокремити найбільш важливі чинники, що впливають на формування та розвиток податкового потенціалу промислових підприємств.

Гіпотезою дослідження: припущено, що урахування впливу чинників, які з'являються у нових умовах господарювання, на податковий потенціал промислових підприємств сприятиме більш точному урахуванню податкової бази платників податків і підвищенню ефективності бюджетування як на державному, так і на місцевому рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національна економіка є складною біфуркаційною системою з чисельними швидкоплинними зв'язками, на які чинять тиск низки змінних зовнішніх і внутрішніх факторів. Відтак, виокремлення найбільш важливих чинників, що впливають на формування та розвиток податкового потенціалу окремих суб'єктів підприємництва, міст, регіонів тощо є важливим науковим завданням, вирішення якого сприятиме удосконаленню процесів бюджетування та фінансування стратегічно важливих напрямків розвитку територій і країни в цілому.

Проаналізуємо структурно-логічну сутність понять «податковий потенціал» і «бюджетний потенціал» та систематизуємо визначення за характерними ознаками (таблиця 1).

Шеремет О. О. і Гордійчук Ю. О. визначили податковий потенціал підприємства як його спроможність сплатити податки (табл. 1) та узагальнили, що науковці розглядають податковий потенціал [4]: як сукупність відносин; як сукупність витрат; в залежності від джерел формування; у взаємозв'язку з базою оподаткування.

Міщенко Д. А. і Перетяцько А. В. [10] узагальнили визначення податкового потенціалу регіону (таблиця 1) і виявили такі наукові підходи щодо його визначення: системний характер стягнення податків; відтворювальний характер податкових надходжень у бюджетну систему; акумулювання та мобілізація ресурсів.

Крук О. М. узагальнив, що тлумачення сутності бюджетного потенціалу місцевого бюджету розглядається науковцями [8]: як сукупність потенціалів всіх можливих доходів; в залежності від джерел формування; як сукупність можливостей акумулювання фі-

нансових ресурсів; бюджетні ресурси та повноваження.

Сітшаєва Л. З. сутність поняття «податковий потенціал» (таблиця 1) пропонує розрі-

зняти не тільки за рівнем дослідження, джерелами формування, але і підходами до визначення [3].

Таблиця 1 – **Компаративно-декомпозиційний аналіз дефініцій «податковий потенціал» і «бюджетний потенціал»**

Характерна ознака	Визначення	Автори, джерело
Спроможність сплатити податки	<i>Податковий потенціал підприємства</i> – це спроможність підприємства вчасно та повністю сплатити податки для забезпечення соціального та економічного розвитку держави, не вплинувши негативно при цьому на його основну та фінансову діяльність та не позбавляючись стимулів для свого подальшого розвитку	Шеремет О. О., Гордійчук Ю. О. [4]
Сума податкових та неподаткових надходжень	<i>Бюджетний потенціал місцевого бюджету</i> – потенційно можлива сума податкових та неподаткових надходжень бюджетних доходів, які акумулюються за рахунок пошуку та залучення додаткових джерел їх формування та можуть бути зібрані на певній території в умовах чинного законодавства	Крук О. М. [8]
	<i>Податковий потенціал будівельного підприємства</i> – податкова можливість (сукупна сума податкових платежів) будівельного підприємства в умовах дотримання чинного законодавства, що представляє собою ресурси, які підлягають акумулюванню в бюджет відповідно до встановленої системи оподаткування	Сітшаєва Л. З. [3]
Потенційний ресурс	<i>Податковий потенціал регіону</i> – максимально можлива величина потенційного ресурсу території, яка може бути мобілізована і ефективно використана для збільшення доходів бюджету, які будуть спрямовані на соціально-економічний розвиток регіону	Міщенко Д. А., Перетятко А. В. [10]
Фінансовий ресурс	<i>Бюджетний потенціал прикордонної території</i> – це здатність прикордонної території акумулювати необхідну кількість фінансових ресурсів для забезпечення наявних потреб з урахуванням економічного стану й тенденцій розвитку	Фролов С. М., Олійник В. М., Махнуша С. М. [15]
	<i>Бюджетний потенціал міста</i> – оцінка можливостей надходження в майбутньому до бюджету міста максимального обсягу фінансових ресурсів від здійснення операцій з оподаткування, залучення грошових коштів за рахунок неподаткових надходжень та коштів цільових фондів	Балацький Є.О., Бойко А. О. [5]
	<i>Бюджетний потенціал місцевих бюджетів</i> відображає здатність органів місцевого самоврядування акумулювати необхідну кількість фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку	Лисяк Л. В., Грабчук О. М. [7]
	<i>Бюджетний потенціал</i> – це частина фінансового потенціалу країни, адміністративно-територіальної одиниці, що є загальним обсягом грошових одиниць, які можуть бути акумульовані за рахунок усіх джерел в бюджет адміністративно-територіального утворення за конкретний період часу та за існуючих умов господарювання	Жебчук Р. Л. [16]
Резерви для покриття бюджетного дефіциту	<i>Податковий потенціал</i> є складною, багатоаспектною, досить динамічною економічною категорією, яка відображає не тільки існуючий рівень оподаткування адміністративно-територіальної одиниці, але й ті резерви, які можна було б використати для покриття бюджетного дефіциту та положити в основу механізму фінансового вирівнювання регіонів	Борщ А. Г., Долженко І. І. [9]

Джерело: складено авторами на підставі [3; 4; 5; 7; 8; 9; 10; 15; 16]

За результатами проведеного компаративно-декомпозиційного аналізу дефініцій «податковий потенціал» і «бюджетний потенціал» можна виокремити кілька класифікаційних ознак, які їх характеризують (таблиця 1):

- спроможність суб'єкта підприємництва сплатити податки,
- сума податкових та неподаткових надходжень,
- потенційні ресурси (у т.ч. фінансові),
- резерви для покриття бюджетного дефіциту.

Проведене узагальнення дозволило виокремити важливу особливість податкового потенціалу, що пов'язана з можливістю урахування не тільки бази оподаткування, а й резервів, які можуть бути використані у ситуації дефіциту бюджету, а також для вирівнювання диспропорцій у розвитку різних територій/регіонів.

На формування та розвиток податкового потенціалу промислових підприємств постійно впливають різні групи факторів, які науковці поділяють на: зовнішні та внутрішні, систематичні й несистематичні (динамічні), функціональні (нормативні, економічні, бюджетні), негативні й позитивні [11], інвестиційні (прямі інвестиції (у т.ч. іноземні), дохід населення на одну особу, інвестиції в основний капітал) й інноваційні [15]. Вважаємо, що цей перелік може бути розширений такими групами чинників як: глобалізаційні, інформаційні, інтерфейсні та інші. Аналіз і урахування впливу кожної з окреслених груп чинників на податковий потенціал промислових підприємств сприятиме більш точній оцінці податкової бази на етапі прогнозування і планування, а в подальшому – підвищенню ефективності бюджетування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. За результатами проведеного дослідження з'ясовано, що під податковим потенціалом промислових підприємств слід розуміти не тільки їх податкові ресурси, а й резерви, які можуть бути за необхідності використані. Розширення груп чинників, які впливають на формування і розвиток податкового потенціалу платників податків (аналіз глобалізаційних, інформаційних, інтерфейсних факторів), сприятиме більш точній оцінці податкової бази. Результати дослідження можуть бути покладені в основу оптимізаційної моделі планування бюджетів різних рівнів, що

забезпечить підвищення ефективності процесів бюджетування.

Література

1. Бюджетний кодекс України, № 2456-VI від 08.07.2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51, ст.572.
2. Податковий кодекс України, № 2755-VI від 02.12.2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
3. Сітшаєва Л. З. Економічна сутність категорії «Податковий потенціал». *Проблеми матеріальної культури. Економічні науки*. С. 184-188.
4. Шеремет О. О., Гордійчук Ю. О. Податковий потенціал підприємств та можливості його підвищення в Україні. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2022>
5. Балацький Є.О., Бойко А. О. Теоретичні підходи до визначення бюджетного потенціалу міста та основні засади його формування. *Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ*. 2011. Вип. 1 (10), Ч. II. С. 212–216.
6. Іваницька М. П. Концептуальні підходи до оцінки податкового потенціалу міста. *Економічний аналіз*. 2013. Том 14. № 1. С. 255-259.
7. Лисяк Л. В., Грабчук О. М. Зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів України в умовах фінансової децентралізації. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). С. 294-299.
8. Крук О. М. Формування та оцінка бюджетного потенціалу місцевого бюджету. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2012. № 2 (27). С. 217-222.
9. Борщ А. Г., Долженко І. І. Податковий потенціал та його вплив на міжбюджетне регулювання. *Облік і фінанси АПК : науково-виробничий журнал*. 2011. № 4. С. 112-116.
10. Міщенко Д. А., Перетятко А. В. Податковий потенціал як складова бюджетних можливостей регіону. *Ефективна економіка*, 2017. № 12. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5924>
11. Пасенко В. М. Дослідження факторів формування податкового потенціалу регіону. 2005. С. 359-365.
12. Ясенова І. Б. Податковий потенціал регіону в умовах інноваційного розвитку. *Гло-*

бальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С.580-583.

13. Варналій З., Серебрянський Д. Вплив оподаткування прибутку на економічний розвиток України. *Економіка України*. 2010. № 5. С. 55-69.

14. Мельник М. Напрями підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності в Україні. *Економіст*. 2011. № 5. С. 28-32.

15. Фролов С. М., Олійник В. М., Махнуша С. М. Науково-методичний підхід до оцінювання бюджетного потенціалу прикордонної території у контексті управління її інноваційним розвитком. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 7 (145). С. 180–193.

16. Жебчук Р. Л. Бюджетний потенціал та його місце в процесі бюджетного планування. *Вісник Одеського національного університету. «Економіка»*. 2013. Т. 18, Вип. 3(1). С. 144–147.

References

1. Budget Code of Ukraine (2010). № 2456-VI dated July 8, 2010. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 50-51, 572.

2. Tax Code of Ukraine (2011). № 2755-VI of 02.12.2010. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. № 13-14, 15-16, 17, 112.

3. Sitshaeva, L. Z. (2010). The economic essence of the category "Tax potential". *Problems of material culture. Economic sciences*. Retrieved from: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/91113/48-Sitshaeva.pdf?sequence=1>

4. Sheremet, O. O., Gordiychuk, Y. O. (2013). Tax potential of enterprises and opportunities to increase it in Ukraine. *Effective Economy*. Retrieved from : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2022>

5. Balatsky, E. A., Boyko, A. A. (2011). Theoretical approaches to determining the budget potential of the city and the basic principles of its formation. *Collection of scientific works of the Kharkiv Institute of Banking of the University of Banking of the NBU*, 1 (10), I, 212–216.

6. Ivanytska, M. P. (2013). Conceptual approaches to the assessment of the tax potential of the city. *Economic Analysis*, 14, 1, 255–259.

7. Lysyak, L. V., Grabchuk, O. M. (2018). Strengthening the budget potential of local budgets of Ukraine in terms of financial decentralization. *Problems of Economics*, 1 (35), 294 – 299.

8. Kruk, O. M. (2012). Formation and assessment of the budget potential of the local budget. *Bulletin of the Donbas State Machine-Building Academy*, 2 (27), 217-222.

9. Borshch, A. G., Dolzhenko, I. I. (2011). Tax potential and its influence on intergovernmental regulation. *Accounting and finance of agro-industrial complex: scientific and production magazine*, 4, 112-116.

10. Mishchenko, D.A., Peretyatko, A.V. (2017). Tax potential as a component of budgetary possibilities of the region. *Effective Economy*. № 12. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5924>

11. Pasenko, V. M. (2005). Research of factors of formation of tax potential of the region, 359-365. Retrieved from: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2637/1/57.pdf>

12. Yasenova, I. B. (2015). Tax potential of the region in terms of innovative development. *Global and national economic problems*, 3, 580-583.

13. Varnaliy, Z., Serebryansky, D. (2010). The impact of income taxation on the economic development of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 5, 55-69.

14. Melnyk, M. (2011). Directions for increasing the tax potential to stimulate business activity in Ukraine. *The Economist*, 5, 28–32.

15. Frolov, S. M., Oliynyk, V. M. and Makhnusha, S. M. (2013). Scientific and methodological approach to assessing the budget potential of the border area in the context of managing its innovative development. *Actual problems of economy*, 7 (145), 180-193.

16. Zhebchuk, R. L. (2013). Budget potential and its place in the process of budget planning. *Bulletin of Odessa National University. "Economics"*, 18, 3 (1), 144–147.

Стаття надійшла до редакції : 11.08.2021 р.

Стаття прийнята до друку: 30.09.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Кудріна О. Ю. Розвиток податкового потенціалу промислових підприємств у нових умовах господарювання / О. Ю. Кудріна , В. В. Божкова // Часопис економічних реформ. – 2021. – №3 (3). – С. 42–47.

